

Friese plaques met een Schiedamse geschiedenis

Suzanne Klüver¹

In het Stedelijk Museum Schiedam wordt hard gewerkt aan de ontsluiting van de diverse objecten. Zo wordt de collectie keramiek onderzocht op het gebied van origine en haar rol in de Schiedamse geschiedenis. In dit artikel worden twee zogenaamde plaques van Fries aardewerk besproken.

De plaque is een plaat die wordt gebruikt als wandversiering. Vaak wordt een dergelijk object gebruikt als herinnering aan een gebeurtenis. Ze kunnen gemaakt zijn van verschillende materialen zoals brons, zilver en keramiek. Vanaf de achttiende eeuw worden er plaques geproduceerd door plateel- en majolicafabrieken in onder andere Delft en Makkum. De oudst bekende plaat die gemaakt is in Makkum dateert uit 1753.²

Schiedams onderwerp

In het Stedelijk Museum Schiedam bevinden zich verschillende soorten ‘herinneringskeramiek’ met Schiedamse onderwerpen. In *afbeelding 1* is een plaque te zien in de vorm van een cartouche die bestaat uit twee c-volutes. Op de plaat staat het Huis te Mathenesse, ook wel Huis te Riviere genoemd, geschilderd met daaronder de benaming. Ook staat er een jaartal: 1560. Op de andere plaque [*afb. 2*] is hetzelfde gebouw afgebeeld, alleen 279 jaar later als ruïne. Op de achterkant is een merk van twee gekruiste T's te zien, te herkennen als dat van de gebroeders Tichelaar in Makkum. Dit fabrieksmerk is te dateren rond 1890, maar op de plaque met de ruïne is naast het merk ook het jaartal 1909 te zien [*afb. 3 en 4*]. Soms werd er ook een signatuur van de schilder aan toegevoegd. Tegenwoordig maakt de aardewerkfabriek van Tichelaar alleen nog keramiek gericht op architectuur, kunst en vormgeving en is het bedrijf gestopt met de productie van ambachtelijk aardewerk als tegels en plaques.

Opdracht

De gebroeders Tichelaar adverteerden zichzelf op hun eigen briefhoofd, dat dateert uit 1900, als ‘fabrikanten van Delftsch aardewerk’.³ De term ‘Delfts’ gaat niet over de productieplaats, maar wordt over heel de wereld gebruikt als aanduiding voor objecten van blauw-wit aardewerk. Het onderwerp betreft lokale geschiedenis, iets dat vanuit commercieel oogpunt niet interessant is om in de standaard productie van een Friese fabriek op te nemen. Deze plaques zijn daarom hoogstwaarschijnlijk in opdracht gemaakt. Helaas is tot nu toe onbekend wie deze opdracht heeft gegeven en waarom ze zijn gemaakt in 1909. In de volgende paragraaf wordt wel ingegaan op het vermoedelijke voorbeeldmateriaal van de set plaques.

¹ Suzanne Klüver is kunsthistoricus en werkzaam als junior conservator Blauw bij Museum Prinsenhof in Delft. Daarnaast is zij vrijwilliger bij het Stedelijk Museum Schiedam en onderzoeker op het gebied van Aziatische keramiek. www.suzannekluver.nl

² Tichelaar 2004, p. 38

³ Tichelaar 2004, p. 17

Schiedamse Almanak

Interessant is dat de plaques samen de ontwikkeling van het Huis te Riviere laten zien. De toeschouwer wordt geconfronteerd met de geschiedenis van dit monument en ziet een sterke vesting tegenover de sterfelijkheid van dit gebouw. De vermelding van het jaar 1839 in *afbeelding 2* kan verwijzen naar de uitgave van de *Schiedamse Almanak* van dat jaar, waarin twee artikelen staan over de geschiedenis van het gebouw. In *Geschiedenis van het Huis te Rivier, en van het Geslacht van Mathenesse* beschrijft A.M. de historie van het gebouw en haar bewoners.⁴ Dit verhaal wordt ondersteund door een tekening van het gebouw uit de zestiende eeuw die naar aanleiding van een schilderij uit het stadhuis zou zijn gemaakt. De verlichting, revoluties en industriële vooruitgang hadden grote invloed op de maatschappij in de negentiende eeuw. In de kunst en literatuur draaide alles om gevoel. Daarnaast ontwikkelde het concept van (kunst)geschiedenis zich door veranderingen in het idee over de rol van de mens. Was eerder het denkbeeld dat er een goddelijk plan was voor iedereen; in de negentiende eeuw was de gedachte dat de mens onderdeel was van de natuur en dat ze hier geen invloed op kon uitoefenen. Het einde van de wereld stond niet vast en mede hierdoor ging men meer op zoek naar de eigen afkomst, wat direct in relatie staat met het ontstaan van het nationalisme in deze tijd. De laatste alinea van *Geschiedenis van het Huis te Rivier* geeft een impressie van deze denkwijze:

“Schoon nu het aanzien van het geslacht van *Mathenesse*, en van het *Huis te Rivier* is voorbij gegaan, leeft nogtans de herinnering aan dezelve. Deze herinnering is zoet, en zij wordt krachtig ondersteund door de geringe overblijfselen van het weleer zoo trotsche kasteel. Van harte hopen wij, dat deze overblijfselen nog lang ongeschonden bestaan mogen, en geene heiligschennende hand aan den tijd de gelegenheid beneme, om met daden te leeren, dat al wat stof is, tot stof *moet* weederkeeren.”⁵

Het tweede artikel is van A.N. van Pellecom: *De Ruine van het Huis te Mathenes, bij Schiedam*. Het is wederom een gedicht met vergankelijkheid als hoofdonderwerp.⁶ A.N. van Pellecom was predikant en zat in de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.⁷ Deze vereniging streefde naar ontwikkeling van het volk door middel van onderwijs en naar een zo hoog mogelijk cultureel gehalte van de samenleving. Door te kiezen voor een poëtische beschrijving wordt juist de nostalgie van het gebouw en haar betekenis voor Schiedam benadrukt: “ Ô Bouwval! Ô vergrijsde muren,
Die, dik met riet en mosch bedekt,
Den stroom des tijds niet kost verduren;
Wier aanblik kille huivring wekt.
Hoe somber zijn uw doodsche dreven,
Waar nu slechts uil en nachtraaf zweven!
Hoe zwart de schaduw, die gij spreidt!
Langs 't puin van uw vermolmde wallen,
Verbrokkeld in uw gracht gevallen,
Fluit de avondwind: 'Vergankelijkheid'!”⁸

⁴ Slechts de initialen 'A.M.' staan als auteur vermeld. Dit is bij meer artikelen in de *Schiedamsche Almanak*.

⁵ A.M. 1839, p. 158

⁶ Pellecom 1839, pp. 159 - 162

⁷ *Schiedamsche Almanak* 1839, p. VIII – In de almanak stonden alle bestuurders en instellingen van Schiedam.

⁸ Pellecom 1839, p. 160 - Eerste couplet

Het is bijzonder te noemen dat deze negentiende-eeuwse gedachtegang juist nog aan het begin van de twintigste eeuw is verbeeld op twee plaques. Op zichzelf vertellen deze keramiekplaten ook weer hun eigen verhaal over de Schiedamse geschiedenis: dit keer met een eenentwintigste-eeuwse visie.

Referenties

Goude, M. *Schiedamsche almanak voor het jaar 1839*, Schiedam 1839

Tichelaar, Pieter Jan, *Tichelaar Makkum 1868-1963*, Leiden 2004

Afbeeldingen

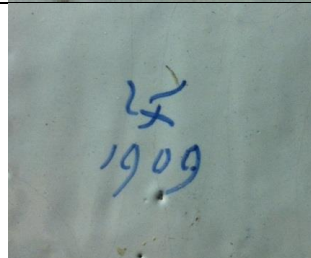
Afbeelding 1, Plaque tinglazuuraardewerk, Makkum, ca. 1909, Afbeelding van Huis te Mathenes of Riviere Anno 1560

Afbeelding 2, Plaque tinglazuuraardewerk, Makkum, 1909, Afbeelding van Ruine van het Huis te Riviere of Mathenes bij Schiedam Anno 1839

Merk bij plaque afbeelding 1

Merk bij plaque afbeelding 2